

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
URED ZASTUPNIKA REPUBLIKE HRVATSKE
PRED EUROPSKIM SUDOM ZA LJUDSKA PRAVA
Zagreb, 24. svibnja 2023.

Analiza presude

Osman protiv Ujedinjene Kraljevine
zahtjev br. 23452/94

nema povrede čl. 2. Konvencije – pravo na život

Čanak 2. Konvencije u određenim dobro utvrđenim okolnostima podrazumijeva pozitivnu obvezu države da poduzme preventivne operativne mjere radi zaštite pojedinca čiji je život ugrožen kriminalnim radnjama drugog pojedinca

Europski sud za ljudska prava (dalje: Europski sud), zasjedajući u velikom vijeću, 28. listopada 1998., razvio tzv. „Osman test“ koji se provodi kada je potrebno utvrditi jesu li nacionalne vlasti poduzele operativne preventivne mjere radi zaštite pojedinaca sukladno članku 2. i 3. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: Konvencija).

Ovom je presudom Europski sud također utvrdio da je Ujedinjena Kraljevina (dalje: UK) podnositeljima zahtjeva povrijedila pravo na pošteno suđenje, onemogućivši im pristup суду u skladu s člankom 6. stavkom 1. Konvencije.

Gospođa Mulkiye Osman (dalje: prva podnositeljica) i njezin sin Ahmet Osman (dalje: drugi podnositelj), britanski su državljeni čijeg je supruga i oca, ubio g. Paul Paget-Lewis. U istom incidentu teško je ranjen i drugi podnositelj, tada star četrnaest godina prema kojem je g. Paget-Lewis, njegov bivši učitelj, razvio uznenimirujuću privrženost. Neprimjeren odnos g. Pageta-Lewisa prema drugo podnositelju, primjetio je još 1986. godine ravnatelj škole, no pravu pozornost školske uprave zadobio je tek početkom ožujka 1987. kada je zamjenik ravnatelja intervjuirao drugog podnositelja i od njega saznao da ga je g. Paget-Lewis fotografirao, davao mu novac i pratilo ga kući. O predmetnim saznanjima, obaviještena je policija, ali nikakve daljnje radnje nisu poduzete jer su se školska uprava i policija zadovoljili s vlastitim utvrđenjem da odnos g. Pageta-Lewisa i drugog podnositelja nije bio seksualne prirode. U postupku premještaja drugog podnositelja u drugu školu, iniciranog na zahtjev prve podnositeljice, otkriveno je da je iz školskog ureda ukraden spis drugog podnositelja zajedno sa spisom o disciplinskim prekršajima osoblja škole. U međuvremenu su u susjedstvu škole osvanuli grafiti seksualnih konotacija, a koji su se odnosili na drugog podnositelja. Ispitan o predmetnim incidentima u školi, g. Paget-Lewis zanijekao je bilo kakvu umiješanost u njih. U travnju 1987. g. Paget-Lewis promijenio je ime u Paul Ahmet Yildirim Osman, da bi se kasnije

ispostavilo da ni Paget-Lewis nije bilo njegovo pravo ime, već ime koje je preuzeo na spomen đaka kojeg je prethodno podučavao. O novim saznanjima i incidentima ravnatelj škole ponovno je obavijestio policiju, no ostalo je sporno koliko im je informacija proslijedio. U lipnju 1987., Pageta-Lewisa tri puta je pregledao psihijatar Londonske školske uprave. Psihijatar je g. Pageta-Lewisa privremeno proglašio nesposobnim za rad, iako nije utvrdio da pati od duševne smetnje. U istom mjesecu Londonska školska uprava suspendirala je g. Pageta-Lewisa te je pokrenula istragu o njegovom neprofesionalnom ponašanju prema drugom podnositelju. Istraga je okončana na način da je g. Pagetu-Lewisu samo izrečen ukor, a on se zaposlio u druge dvije škole kao učitelj. U razdoblju od svibnja do listopada 1987. izvršeno je više napada na obiteljski dom i imovinu obitelji Osman koji su svaki incident prijavili policiji. Paget-Lewis konačno je ispitani u policiji nakon što je u prosincu 1987. skrivio prometnu nesreću. Naime, autom se zabio u kombi u kojem je bio školski kolega drugog podnositelja na kojeg je g. Paget-Lewis bio ljubomoran zbog njegovog odnosa s drugim podnositeljem, a kojeg je iz istog razloga već prethodno uznemiravao. Na vlastitu inicijativu g. Pageta-Lewisa, službenici Londonske školske uprave obavili su s njim razgovor u kojem je dotični naveo da se osjeća autodestruktivno, da za sve svoje probleme okriviljuje zamjenika ravnatelja škole u kojoj je prethodno radio, te da je razmišljao o „Hungerfordu“¹. Londonska školska uprava o sadržaju razgovora s g. Pagetom-Lewisom obavijestila je policiju koja je potom poduzela mjere zaštite zamjenika ravnatelja škole. Dana 17. prosinca 1987. policija je stigla u dom g. Pageta-Lewisa kako bi ga uhitila zbog sumnje da je nanio štetu na imovini obitelji Osman, no nije ga zatekla kod kuće jer je g. Paget-Lewis bio na nastavi. Preko Londonske školske uprave naloženo mu je da se javi policiji, ali g. Paget-Lewis nije se više pojavio na poslu. Dana 7. ožujka 1988. g. Paget-Lewis, nakon što je dva mjeseca unajmljenim automobilima putovao po Engleskoj, otisao je s ukradenom sačmaricom do doma obitelji Osman gdje je pucao i ubio Aliju Osmana, supruga i oca podnositelja zahtjeva, a teško ranio drugog podnositelja. Nakon toga otisao je i do kuće zamjenika ravnatelja škole te ga ranio, a njegovog sina usmrtio. U skraćenom kaznenom postupku, provedenom po priznanju, g. Paget-Lewis osuđen je za dvostruko ubojstvo počinjeno sa smanjenom ubrojivošću te je smješten u psihijatrijsku bolnicu bez vremenskog ograničenja. Podnositelji zahtjeva su protiv policije pokrenuli građansku parnicu zbog naknade štete zbog propusta primjene dužne pažnje, navodeći da je policija propustila poduzeti ikakve konkretnе mjere protiv g. Pageta-Lewisa prije ožujka 1988. Njihovu tužbu u konačnici je odbacio Žalbeni sud, pozivajući se na presedan *Hill*² prema kojem radi zaštite javnog poretku nije bilo moguće tužiti policiju zbog njihovog propusta primjene dužne pažnje u provođenju istraga i suzbijanju zločina.

U svom zahtjevu Europskom sudu podnositelji su prigovorili da je UK propustila zaštiti njihovo pravo na život i pružiti im zaštitu od uznemiravanja suprotno člancima 2. i 8. Konvencije, te da im je pritom bio uskraćen pristup sudu kao i učinkovito pravno sredstvo kojim bi zaštitili svoja prava.

¹ Referenca na „Hungerford“, masovno ubojstvo izvršeno u istoimenom mjestu u kojem je ubojica ubio 16 ljudi prije nego je sam sebi oduzeo život, nije do kraja razjašnjena u istrazi. Ostalo je otvoreno pitanje je li g. Paget-Lewis rekao da će počiniti nešto slično ili pak da će se s zamjenikom ravnatelja škole razračunati bez pribjegavanja tako drastičnom činu.

² Presuda Doma lordova *Hill protiv Chief Constable of West Yorkshire* iz 1989.

Članak 2.

Prema stavu Europskog suda članak 2. Konvencije, u određenim okolnostima, može nacionalnim vlastima nametnuti pozitivnu obvezu poduzimanja preventivnih operativnih mjera za zaštitu pojedinaca čiji je život ugrožen kriminalnim radnjama drugog pojedinca. Ipak, imajući na umu poteškoće obavljanja policijskog posla u suvremenim društвima, nepredvidivost ljudskog ponašanja i operativne odluke koje se moraju donijeti u smislu prioriteta i resursa, ta obveza mora se tumačiti na način da se nacionalnim vlastima ne nameće nemoguć i prekomjeran teret. Stoga, neće svaka tvrdnja o postojanju rizika po nečiji život, aktivirati obvezu države za poduzimanjem operativnih mjera kako bi se spriječila materijalizacija predmetnog rizika. Naime, takva obveza postojat će jedino ako podnositelji uspiju dokazati da nacionalne vlasti nisu učinile sve što se od njih razumno moglo očekivati, a kako bi se izbjegao stvaran i neposredan rizik po život identificiranog pojedinaca ili skupine i za koji rizik su vlasti znale ili morale znati. Pritom, navedene operativne mjere moraju biti provedene sukladno domaćim propisima o postupanju (na način da se u potpunosti poštuje zakonski postupak) i sukladno jamstvima koja legitimno ograničavaju opseg policijskih ovlasti pri istraživanju zločina i privođenja prijestupnika pravdi.

Primjena Osman testa znači da u situacijama koje iziskuju zaštitu pojedinaca sukladno čl. 2. i 3. Konvencije **nadležna tijela trebaju poduzeti preventivne operativne mjere ako postoji stvaran i neposredan rizik za život pojedinca ili pojedinaca, a vlasti znaju ili moraju znati za kriminalne radnje treće strane**³. Pri tome se od nadležnih tijela očekuje poduzimanje mjera za koje se, razumnom prosudbom, može očekivati da će se njima izbjечti taj stvaran i neposredan rizik za život pojedinca.

No primjenjujući gore istaknuta opća načela na činjenice i slijed događaja u predmetu podnositelja, Europski sud nije mogao utvrditi da su se vlasti UK, u bilo kojem trenutku, našle u poziciji da su znale ili morale znati da su životi obitelji Osman stvarno i neposredno ugroženi od počinitelja g. Pageta-Lewisa.

Naime, iako je policija od početka bila obavještena o neprimjerenosti odnosa između drugog podnositelja i njegovog profesora g. Pageta-Lewisa, ništa u tom početnom stadiju razvoja događaja nije ukazivalo da predmetni odnos ima seksualne konotacije, a kamoli da predstavlja stvarni rizik po život drugog podnositelja. Nadalje, prijavljeni incidenti krađe povjerljivih školskih spisa, pojavljivanje neprimjerenih grafita u okolini škole te napad na dom i imovinu obitelji Osman nisu se tada mogli pripisati g. Pagetu-Lewisu, koji je i zanijekao bilo kakvu vezu s njima. U odnosu pak na navode podnositelja da je g. Paget-Lewis bio psihički nestabilan te njihovu kritiku analize mentalnog stanja koju je izvršio školski psihijatar, Europski sud je ukazao na činjenicu da je počinitelja u tri navrata pregledao psihijatar te nije smatrao da pati od duševnih smetnji. Ujedno, po završetku stegovnog postupka školske vlasti su počinitelju ponovno dopustile rad u školi. U tom kontekstu, Europski sud smatrao je malo vjerojatnim da bi odluka o ukidanju suspenzije s dužnosti nastavnika bila donesena da je postojao i najmanji rizik da je počinitelj opasan za sigurnost učenika za koje je bio zadužen, te da je policija trebala donijeti zaključak suprotan od onoga koju je donijela stručna osoba o opasnosti koju je g. Paget-

³ Sukladno praksi Europskog suda članak 2. Konvencije ne podrazumijeva samo zaštitu pojedinca od kriminalnih radnji trećih osoba, već u određenim dobro utvrđenim okolnostima može podrazumijevati i pozitivnu obvezu vlasti da poduzmu preventivne operativne mjere radi zaštite pojedinca od njega samog, ali i zaštitu osoba od ekoloških ili industrijskih katastrofa.

Lewis predstavlja za druge. Europski sud je detaljno analizirao i argumentaciju podnositelja da je počinitelj više puta, izravno ili neizravno, izrazio svoju namjeru da nekoga ubije. No, prema utvrđenju Europskog suda, ona nikada nije bila usmjerena prema obitelji Osman, već prvenstveno prema zamjeniku ravnatelja škole, kojeg je počinitelj krivio za svoje nedaće. Isto vrijedi i za prometnu nesreću koju je g. Paget-Lewis skrivio jer je taj čin, po svemu sudeći, bio usmjeren na učenika na kojeg je g. Paget-Lewis bio ljubomoran zbog odnosa kojeg je imao s drugim podnositeljem. Stoga, izrečene prijetnje kao i incident s prometnom nesrećom nisu se razumno mogle kategorizirati kao prijetnja po život članova obitelji Osman. Konačno, Europski sud je smatrao da kada bi i prihvatio navode podnositelja da policijske vlasti nisu propisno i adekvatno vodile evidenciju o prijavama svih incidenata koje su podnosiли oni sami ili školska uprava, uzimajući u obzir iracionalnost postupanja g. Pageta-Lewisa, ne može se reći da ih je predmetni propust spriječio da u ranijoj fazi uoče bilo kakvu prijetnju životima članova obitelji Osman.

Stoga, u konkretnim okolnostima ovog predmeta, policijskim vlastima se ne može zamjeriti što su cijenili značaj presumpcije nevinosti počinitelja g. Pageta-Lewisa te restriktivno koristili svoje ovlasti za uhićenje, pretragu i zapljenu jer im je nedostajao potreban standard sumnje da navedene ovlasti koriste.

Slijedom svega navedenog, Europski sud je zaključio da nije došlo do povrede članka 2. Konvencije.

Članak 8.

Podnositelji su pred Europskim sudom prigovorili i zbog povrede članka 8. Konvencije, zbog propusta policijskih vlasti da zaustave napade na njihovu imovinu i dom te zlostavljanja g. Pageta-Lewisa, što su smatrali povredom pozitivnih obveza predviđenih navedenim člankom.

Europski sud je ponovio da sukladno saznanjima s kojima je policija tada raspolagala njihova reakcija nije bila u neskladu s pozitivnim obvezama previđenim člankom 2. Konvencije. Zaključio je da isto vrijedi i za pozitivne obveze koje država ima temeljem članka 8. Konvencije. Naime, Europski sud je napomenuo da u vremenu koji je prethodio napadu nisu postojali bilo kakvi dokazi koji bi inkriminirali g. Pageta-Lewisa i ukazivali da bi njegovo postupanje moglo biti opasno po fizički integritet drugog podnositelja.

Stoga Europski sud nije utvrdio povedu članka 8. Konvencije.

Članak 6.

Analizirajući prigovor podnositelja da nisu mogli tužiti policiju za naknadu štete zbog propusta primjene dužne pažnje pri provođenju istrage i izvršavanju svojih dužnosti, Europski sud je istaknuo da pravo na pristup суду predstavlja sastavni element prava na pošteno suđenje. Međutim, pravo na pristup суду nije apsolutno, već može biti podvrgnuto ograničenjima. Ipak, primjenjena ograničenja ne smiju ograničiti ili umanjiti pristup суду koji se pojedincu nalazi na raspolaganju na takav način ili u opsegu koji umanjuje samu bit tog prava. Nadalje, ograničenje neće biti spojivo s člankom 6. stavkom 1. Konvencije ako ne teži legitimnom cilju

te ako ne postoji razumni odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i legitimnog cilja koji se nastoji ostvariti ([*Tinnelly i Sinovi Ltd i drugi te McElduff i drugi protiv Ujedinjene Kraljevine*](#), stavak 72.).

Stoga nakon što je utvrdio da sukladno *common law* tradiciji nije sporno da tužitelji imaju pravo u parničnom postupku pred sudom u UK tražiti naknadu štete nastalu zbog tuđeg propusta primjene dužne pažnje, te da je članak 6. stavak 1. Konvencije primjenjiv u ovom predmetu, Europski sud je ispitao je li ograničenje o isključenju građanskopravne odgovornosti policije utvrđeno presedanom *Hill* bilo razmjerne. Naime, sukladno argumentaciji tužene države nemogućnost podizanja tužbe protiv policije nije bila apsolutna već je predmetno ograničenje uspostavljeno s ciljem zaštite cijelog društva jer bi učestale građanskopravne tužbe protiv policije nužno utjecale na njezinu učinkovitost. No, iako je Europski sud bio spreman prihvatići da je navedeno ograničenje težilo legitimnom cilju sprečavanja nereda i zločina, način na koji je Žalbeni sud UK primijenio presedansku normu nije mu bio prihvatljiv. U tom smislu, Europski sud je primijetio da je tužba podnositelja bila odbačena već u prethodnom postupku bez da je nadležni sud razmotrio meritum njihovog zahtjeva, postupajući kao da policija uživa apsolutni imunitet protiv građanskopravnih tužbi zbog propusta primjene dužne pažnje pri provođenju istražnih radnji, odnosno operativnih mjera. S obzirom da se predmet podnositelja *inter alia* odnosio i na propust policije da zaštiti dijete od napada na njegov život, Europski sud je smatrao da nacionalni sud nije mogao o tužbi podnositelja odlučiti bez analize njezine osnovanosti. Posljedično, iako je otvoreno pitanje bi li podnositelji bili uspješni u svom nastojanju da nacionalni sud uvjere da je policija bila nemarna u svom postupanju, podnositelji su prema utvrđenju Europskog suda svakako imali pravo da se o njihovoju tužbi odluči u kontradiktornom postupku.

Stoga je Europski sud zaključio da je primjena pravila o isključenju odgovornosti policije za propust primjene dužne pažnje, sukladno presedanu *Hill*, predstavljala nerazmjerne ograničenje prava podnositelja na pristup суду utvrdio povredu članka 6. stavka 1. Konvencije.

Za utvrđenu povredu Europski sud je svakom podnositelju dodijelio 10.000 GBP po osnovi naknade za pretrpljenu nematerijalnu štetu te ukupno 30.000 GBP za troškove postupka.

Ovu analizu izradio je Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Analiza ne predstavlja službeni dokument Europskog suda za ljudska prava te nije obvezujuća za taj Sud.

© 2023. Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava